

Erik Olsen – Norsken

Inte så få främlingar sökte sig till Överhogdal i senare delen av 1800-talet, främst var det värmlänningar, men även några norskar. De drogs hitåt till följd av de stora skogsavverkningarna, som vid denna tid tog fart och skapade arbetstillfällen för många personer. Rätt många hogdalingar emigrerade till det fjärran landet i väster. Det var alltså en viss folkomflyttning även i denna bygd. Det har väl varit så och måste vara på det sättet, vi människor är så olika funtade, det passar oss så olikt, den ena stannar hemma på den gård som sett honom födas där, och han lever där livet ut, medan en annan bryter upp och hamnar långt borta bland främmande folk och länder. Norsken, som vi här ska erinra lite om kom från Flon Melhus i Norge och var född den 12 november 1839.

När han kom till Överhogdal är inte känt, men det kan antas att det inträffade i början av 1870-talet eller ett stycke längre fram på detta decennium, men någon säkerhet i detta antagande finns det ju inte. Han bar namnet Erik Olsen och bodde i en stuga allra nederst i byn. Namnet norsken fick han väl inte med en gång, men det föll sej så att namnet med tiden blev alltmer befast och platsen där hans stuga stod kallades allmänt "norskens". Stugan som han bodde i lär vara flyttad från Prinsbacken. Förr hade där bott en ortsbo eller bonde som hette Prins och det namnet står sej än idag som gårdsnamn. Man får ta för givet att norsken svarade för denna husflyttning då han var känd träarbetare och lär själv ha kallat sej för byggmäster Olsen.

Så vitt jag vet byggde han gården Jonk, och i Hästrå-nybodarna hade han byggt det därvarande bygget, ävenså i Vålberget lär han ha haft byggnadsarbete, och det kan tänkas att han utfört andra byggnadsarbeten inom bygden.

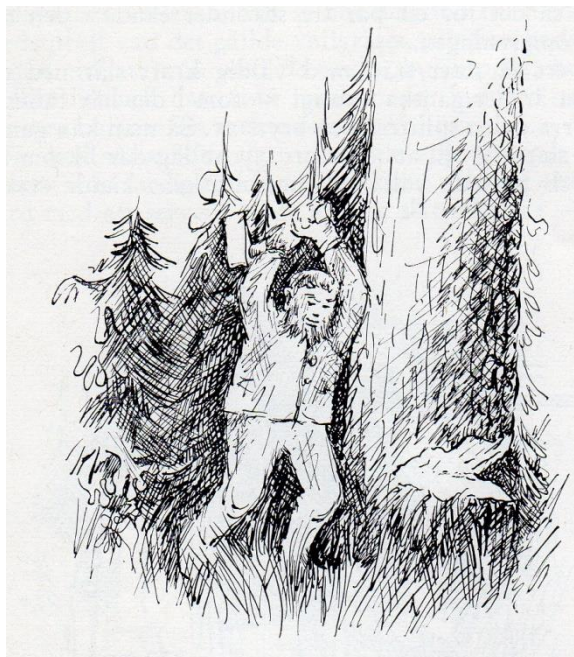
Olsen var känd för att bygga billigt, han var alltså en typisk låglöneentreprenör. Han tycktes ha hyllat och hållit på principen "gör det själv". Åtskilliga gånger hade det nog tarvats lite extra krafttillskott, han undvek alltså att tränga någon om hjälp eller någon tillfällig handräckning från någon annan. Det är också möjligt att det inte var så lätt att samarbeta med norsken, och troligast var han flyhänt i sina arbetstakter. Det låg nog något av stolthet i det att han klarade uppgifterna på egen hand.

Så var han känd som fångstman och storviltjägare. En gång lyckades han skjuta en björn någonstans vid Frägnberget. Det lär inte ha varit någon slagbjörn eller väldig "bamse" och han bar den döda björnen fram till byn. I varje fall måste björnen ha varit en tung börda, och vägstycket hade väl en anseelig längd. Av det sagda torde man kunna sluta sej till att norsken var i besittning av anseliga kropps krafter. Denna lyckade jakt stärkte väl i viss mån hans anseende, därtill var väl skinnet att betrakta som värdefull tillgång. Råkade han träffa rätt person kunde skinnet inbringa honom en icke föraktlig penning.

En skogsbrand utbröt en gång vid sjön Horten. Vitvattskrogen och vitvattsborna voro väl de som först skyndade till som eldsläckare, men manskapet var förstås otillräckligt, så

överhogdalingar kom också med, bland dem var norsken. Det gick förstås inte i en handvändning att få folk till brandhärden, inga telefoner fanns och inga cyklar heller, för att inte säga bilar. Var det då ordentligt torrt i markerna fick elden god tid på sig att utvecklas till en verklig storbrasa. Det kom att visa sej att skogsbranden var svårbemästrad, ingen lätt sak att få bukt med. Men norsken hade en idé som han lät manskapet få del av. Den gick ut på att man skulle retirera till ett betryggande avstånd från eldhärden och där åstadkomma en brandgata, göra moteld. Norsken blev åtlydd och fick gehör för sin idé och man blev på det viset herre över elden. Det låter tänkas att en och annan fick för sej att den där norsken – han är nog lite förmer än mången annan av oss...

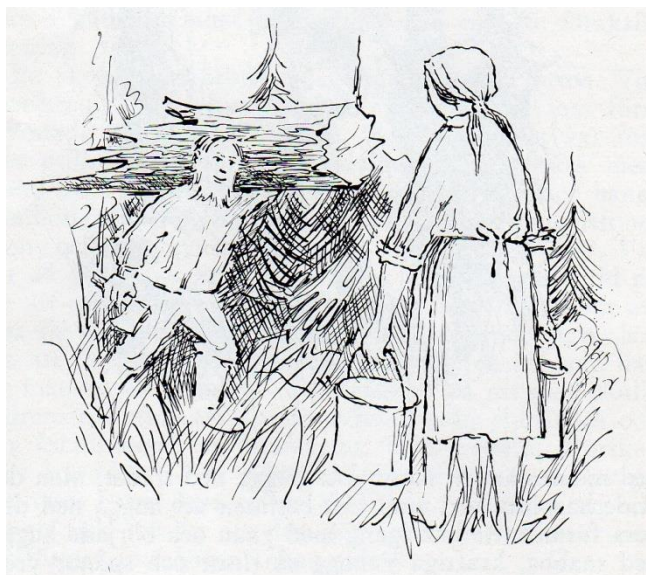
En gång följde han en bonde på slätterarbete till Västkölens fäbodrar. Fäbodjäntan, eller Säterjäsentan – vem hon nu var och vad hon hette lönar det sej inte att forska efter. Hur som helst, så bad hon norsken att gå till skogs och hugga lite tjärved åt sej. Norsken gick villigt med på hennes önskan, och man förutsätter att det här gällde ett fritidsjobb för norsken efter slutat slätterarbete för dagen. Strax intill vallen stod en storfura med en väldig tjärtopp överst i trädet. Och den där tjärtoppen ville norsken komma åt, men det gick inte för sej med mindre än att han måste hugga ned trädet. Men det väjde han inte för, utan fast besluten att hugga ned den stora furan satte han igång med yxan och började hugga med snabba, kraftiga yxhugg så flisor och spånor yrde omkring honom, och yxan åt sej allt djupare in mot trädets mittparti.

Då norsken kommit så långt med arbetet stannade han upp, rätade på sej, strök med handen bort blodsugande myggor kring hals och kinder, tog fram en näsduk ur byxfickan och torkade

bort svettpärlorna från pannan och tog en liten stunds andningspaus, ställde sej sedan på trädets andra sida och började på nytt samma intensiva arbetstakt med yxan tills han nådde det stadium då tyngdlagen började verka. Den stora tallen började vackla, och det började knastra och knaka vid stubbens brottlinje, och med en väldig duns och brak föll trädet så det för ett par tre sekunder ekade i den närmaste omgivningen.

Då ett så stort träd med väldig kraft slår ned mot marken är det ganska vanligt - som i det här fallet – att den torra delen splittras och bryts av. Så man kan ganska säkert sluta sej till att ett stort stycke låg där liksom tillreds och passade väl ihop med norskens kända styrka.

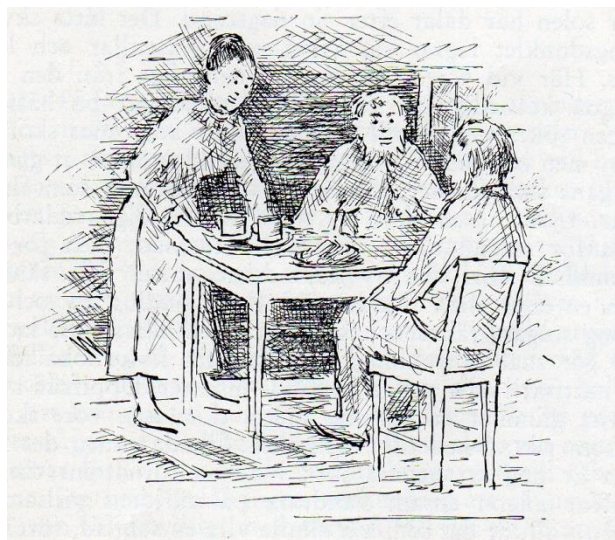

Han bröt det loss och smidigt lyfte upp vedstycket på vänstra axeln och inte utan en viss triumfatorisk glimt i ögat bar han sin börda det korta vägstycket fram till stugan och lade vedträdet just där man höll till då man högg upp framkörd ved. Just i det här ögonblicket kom fäbodkullan ut från fähuset bärande på ett par mjölkspann. Oooo! Ropade hon spontant, vad fin tjärved du kommer med, sa hon till norsken. Han å sin sida gjorde en lätt handrörelse, och menade helt stillsamt att det inte var något att göra väsen av. I samma veva kom också bonden hem till sin stuga – han hade gjort en lov till de andra vallarna, fått se hur det stod till med deras skördeutfall vad det gällde vallgräset, och han hade gjort sej god tid att tala med de andra bujäntorna, berättat om lite ditt och datt från hembyn och hur det stod till där, som bujäntorna tyckte om att få höra...

Vår bujänta snodde sej fort, silade upp den spenvarma mjölken i de färdigställda mjölkträgen, och var sen strax i färd med att servera kaffe åt sina slätterkarlar – bonden och norsken.

Bondmoran på byn hade varit nog omtänksam och skickat med ett par små vetebullar plus kaffe och socker, som karlarna hade fört med sej, och nu kunde det vara lämpligt att visa vad det lilla huset hade att bjuda på. Så de samtliga tre slogo sej ned vid det enkla bordet och läto kaffet med vetebrödsskivorna sej väl smaka. Det hela var ett litet jubileum – slätterarbetet var slutfört och tjärveden huggen och framburen.

I morgon bittida skulle karlarna vända åter till byn, och allt skulle bli efter det vanliga här på Västkölsvallen.

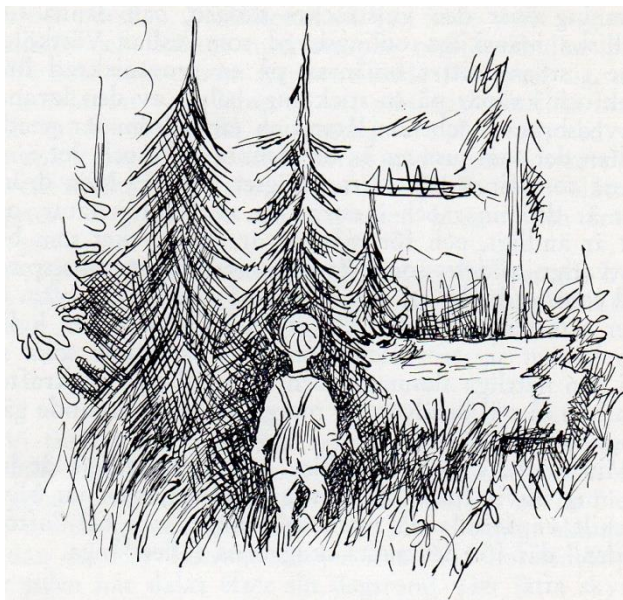

- - -

Vi förflyttar oss en dag framåt, den har varit varm, särskilt eftermiddagen hade varit tryckande varm. De färggranna molnslöjorna på västerhimlen har börjat blekna, tunnas ut och gått upp i ett lätt töcknigt skimmer medan en klar ljusrand dröjer kvar vid horisontlinjen där solen har dalat efter sin dagsrond. Det lätta skymningsdunklet lägrar sej kring små gräsvallar och låga hus. Här vid stugan doftar det behagligt från det nyslagna kölvallsgräset som nu är upphängt på hässjor. Ingen rök synes nu från de andra stugornas skorstenar, men härinne i stugan lyser ett klart sken ut genom stugans små fönster, det är en tjärvedsbrasa som flammnar. Lyset är en följd av norskens ihärdiga vedarbete. Utanför stugan råder en rofylld tystnad, men för ett ögonblick störs den av kobindslens rassel från fähuset och en eller flera fladdermöss flyga ljudlöst av och an kring stugan, fähuset, härbret och den närstående ladan. De gör snabba dykningar då de i sin flykt söka fånga en nattfjäril eller andra flygande insekter. Uppifrån rymderna glimmar en stjärnas matta sken som vore skenet enkom riktad ned till Västkölens fäbodan, men det riktiga är nog att hennes sken i denna förnattens timma träffar någon ensam vandrare på världens villsamma stråt, i allt är det som här skulle vila en samlad, förtätad stämning över den vidsträckta skogen, och denna lilla idylliska mänskliga odlingsbygd som kallas Västkölen.

Inne i stugan sitter bujäntan på en grovsnickrad liten bänk och knåpar på en stickning, belyst av den levande tjärvedsbrasan, och hon låter sina tankedrömmar pendla mellan det som just nu är för hennes ögon och det ännu ovissa som finns däri ett avlägset fjärran. Men drömmar är drömmar och mest är de av flyktig natur, och allt är ändligt, och för många är det mycket som blir kortvarigt, alldeles som tjärvedsbrasan på stugans spiselhäll som nu håller på att falna ned och bli till aska. Så reser säterjäsentan på sej, lägger stickningen på en hylla, hon känner sej trött och inom kort ska hon söka sej in i den nattliga slummern och sova till sej nya krafter, som hon så väl behöver för morgondagens väntade gärning.

Min kontakt med Västkölen från unga, tidiga år har för mej blivit ljusa, oförgätliga minnen, som nu blivit särskilt värdefulla då man nu hunnit fram till "aftonlanden" där för det mesta skuggorna faller långa.

Då vår far – Mårten Olsson – övertog arrendet på gården nr 26 hörde också denna buvall till arrendet. Naturligtvis skulle man buföra, färdas till fäboden vid högsommartid med det man råkade ha, om det också blott var ett par lågmjolkande kor, det hörde till traditionen, ordningen var nu en gång sådan, och naturligtvis skulle bujäsentan ha ved, hon var sitt eget hushåll, så skulle hon göra ost och koka messmör, och när slätterfolket kom till vallen så skulle det givetvis finnas ved vid stugan. Så föll det sej så att man som liten pojke kom med till Västkölens fäbodas eller Granåsen som den även kallades. Att komma till buvallen det var även för ett pojkhjärta något av en stilla fest, och minnas den, var som en underbar lycka. Nu gällde det att hugga ved till fäbodjäsentan, jag var förstås ingen vedhuggare att räkna med, men man följde villigt med. Och så föll det sej att där fanns en stor låga alldeles i närheten av

vallen, det hade väl växt lite mossa på den, men lågan var av kärnfrisk natur, blev upphuggen och fick lite sol och lufttork under några sommardagar, så var det ved av prima kvalité. Nu kanske någon gissar att den där lågan var ett minne efter norsken. Ja, alldeles riktigt. Jag har det allra dunklaste minne av denna vedhuggning i denna dag, men vad som liksom åt sej in i min inre värld, det var att det var just det som fanns kvar av det något historiska trädet, som norsken en vacker sommarkväll fällde för att skaffa tjärved åt den dåvarande säterjäntan...

Även för norsken blev det väl lite si och så med hushåll och brödfrågan då stegen blev tunga och krafterna efterhand alltmer tröt. Men i det senaste stadiet av norskens levnad anordnade I.O.G.T-logen 514 en mindre festlighet vars netto skulle oavkortat ges åt norsken. Denna samling lär ha slagit väl ut och det blev en summa på mellan 3 á 400 kronor som alltså norsken fick mottaga. En vacker gård av uppskattning och tacksamhet från byborna för att han blev trogen livet ut och för de nsatser i skilda sammanhang som han berikat denna bygd där han rotade sej, och gav åt den sina sista krafter.

En tid tjänade han som kyrkvaktmästare och han slutade sin levnad den 20 april 1922.

Ur Vävtråden 1969. Sven Mårtensson (text), Olle Olsson (teckningar)